

**Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровський педагогічний коледж»
Дніпропетровської обласної ради»**

Навчально-методична картка заняття

Назва та № спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Предмет: Українська мова

Тема: Стилістичне використання синонімів і антонімів.

Тип заняття: ПЗ

Мета заняття: поглибити та розширити знання здобувачів освіти про стилістичне використання синонімів і антонімів; засвоїти класифікації синонімів; формувати навички їх використовувати у власному мовленні.

Забезпечення заняття:

Навчальний конспект

Література:

Основна:

1. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: Навч.посіб.-8-ме вид.- К.: Вища школа, 2007. - 303 с.

Додаткова:

1. Новий довідник: Українська мова. Українська література. - К.: ТОВ "КАЗКА", 2008. -864 с.

2. Орфографічний словник / Уклад. Ковальова Т.В., Коврига Л.П. / - Х.: Сінтекс, 2004. – 1088 с.

Інструкція до практичного заняття №

Тема: Стилiстичне використання синонiмiв i антонiмiв.

План практичної роботи

1. Актуалiзацiя мотивацiйних резервiв здобувачiв освiти на основi повторення вивченого.
2. Робота над закрiпленням знань, умiнь i навичок.
3. Підбиття підсумкiв.

Хiд роботи

I. Підготовча частина.

1. Органiзацiйний момент. Мотивацiя навчальної дiяльностi.

II. Основна частина.

2.1. Вступне слово викладача.

2.2. Повторення теоретичних вiдомостей i первинних умiнь та навичок з теми. На основi вiдео та поданого матерiалу складiть i запишiть конспект.

Записати конспект у зошит.

Стилiстичне використання синонiмiв

Синонiми в мовi вживаються:

а) для точнiшого вираження думки; наприклад, рiзнi значення можна передати синонiмами постанова, розпорядження, ухвала, рiшення, резолюцiя, вирок, декрет;

б) для уникнення набридливого повторення тих самих або однокореневих слiв; наприклад, у тексті можна поперемiнно вживати (звичайно, з урахуванням їхнiх значеннєвих вiдтiнкiв) слова треба, потрiбно, необхідно, слiд, варто; випадок, подiя, епiзод, пригода, iнцидент, приключка тошо.

Умiле вживання синонiмiв — свiдчення про майстерне володiння мовою, про вимогливiсть до власного висловлювання.

Наприклад, у Т. Шевченка в первiсному варiантi було таке речення: Ми просто йшли: у нас нема i йоти кривди за собою. У процесi роботи над твором поет, використовуючи синонiми, виправив наведене речення на точнiше, влучнiше: Ми просто йшли: у нас нема й зерна неправди за собою. У вiршi Лесi Українки «Велет» читаємо: Той велет сильним був колись не тiлом лиш, а й духом. Всi людськi пута й кайдани зривав єдиним рухом, його збороти не могла нiяка мiць ворожа. У первiсному варiантi цього вiрша замість слова збороти спочатку стояло подужать, потiм — зломити. У рукописi повiстi М. Коцюбинського «Fata morgana» було написано: Стережете панське добро? Ха-ха! Стережiть, стережiть, щоб не пропало. Потiм виправлено на: Стережете панське добро? Ха-ха! Пильнуйте, пильнуйте, щоб не пропало.

Як вдало майстри слова використовують синонімічне багатство мови, свідчить хоч би невеликий уривок з оповідання Марка Вовчка «Козачка»: Занедужала перше мати: таки вже старенька була; похиріла неділь зо дві, та й переставилась. За ненькою й батько помер з нудьги та з жалю за вірним подружжям, що з нею молодий вік ізвікував. Щоб не повторювати ті самі слова й привернути увагу до певних явищ, тут вжито синоніми мати і ненька; занедужати і похиріти (синоніми ДО захворіти, прохворіти); померти і переставитися; подружжя (синонім до дружина); вік ізвікувати (синонім до прожити).

Синоніміка широко використовується в народних піснях: Найстарший брат рече-промовляє... Став середульший брат— плакати і ридати... Бідні невольники прохали та благали... Поле килиїмське хвалить-вихваляє... То не вовки-сіроманці квилять та проквиляють...

Антонімами називаються слова з протилежним значенням, наприклад: тепло — холод, рух — спокій, день — ніч, початок — кінець, добре — погано, весело — сумно, чорний — білий, твердість — м'якість, говорити — мовчати, сидіти — стояти. Характерною рисою пари антонімів є їхня спільність лексичного значення, тому антонімічна пара — це завжди слова однієї частини **мови**: **іменники**: друг — ворог (ставлення), зима — літо (пора року);

прикметники: солодкий — гіркий (смак), високий — низький (зріст), швидкий — повільний (темп);

дієслова: йти — стояти (рух), сміятися — плакати (дія);

прислівники: холодно — жарко (стан), вниз — угору (напрямок), рано — пізно (час).

АНТОНІМИ

Антоніми широко використовуються в художній літературі як стилістичні засоби. З них утворюється стилістична фігура — антитеза. Це зіставлення протилежних образів, думок, явищ, у результаті якого формується контраст, протиставлення. Антитеза увиразнює текст, робить його чіткішим, точнішим, наприклад: Я піду за волю проти рабства, я **виступлю** за правду проти вас! Ми паралітики з блискучими очима, великі духом, силою малі; Я честь віддам титану Прометею, що не творив своїх людей рабами, що просвіщав не словом, а вогнем, боровся не в покорі, а завзято, і мучився не три дні, а без ліку, та не назвав свого тирана батьком, а деспотом всесвітнім, і прокляв, віщуючи усім богам загибель (Л. Українка).

Антоніми у складі антитези часто зустрічаються в народній творчості, зокрема в піснях, казках, прислів'ях, приказках: Ситий голодного не розуміє. Багатому щастя, а вбогому трясця. М'яко стелять, та твердо спати. Мудрий не все каже, що знає, а дурний не все знає, що каже.

2.3. Виконання вправ на закріплення знань.

Інструкція: Виконання вправ буде здійснюватися по групах, кожен здобувач освіти загадає свій послідовний номер у списку навчального журналу і біля кожної групи будуть стояти номери.

Вправа 1. I – ГРУПА (номери:1,2, 4,7,9,10,13,14,15,16,20,22,25,27.)

Установити відповідність.

1.Гроно	1.Краєвид, ландшафт.
2.Марево	2.Занепокоєння, сум'яття, неспокій, тривога.
3.Пагін	3.Видіння, видиво, привиддя, імла.
4.Хвилювання	4.Паросток, парость.
5.Пейзаж	5.Китиця, суцвіття.
6.Подорож	6.Урвище, крутояр, провалля, обрив.
7.Круча	7.Вихор, бурелом, буря.
8.Ядро	8.Зарості, нетрі, глушина, гущавина.
9. Хащі	9. Кістяк, осередок, основа, серцевина, стрижень.
10.Ураган	10.Мандрівка, мандри, похід.

II. ГРУПА (3,5,6,8,11,12,17,18,19,21,23,24,26,28.)

Виписати синоніми.

Пізня осінь тихо блукає полями, прозорим серпанком таємно обволікає сади. Нишком вона вистеляє золотим килимом галявини. Небо потай затягує сірими хмарами. Сріблястим інеем фея крадькома обгортає припишкі куші й помарнілі трави. Густим холодним туманом осінь потихеньку оповиває гаї.

Пишаються в парку гіллясті клени своїм ошатним вбранням. Вихваляється бурочервоним жупаном розлогий клен. Про щось перешіптуються між собою крилаті тополі. Вони, здається, величаються перед перехожими жовтими сукнями. Неподалік красується розложиста калина. Вона щиро дарує всім соковиті полум'яні грона. Галузистий клен гордиться позолоченою мережкою, накинутою на плечі. Навкруги така краса!

Вправа 2. Індивідуальна робота.

Із збірника українських прислів'їв та приказок випишіть десять речень, у яких використано антоніми. Розкрийте їх функцію.

III. Підсумок заняття.

3.1. Тестування

24 тестових завдання з однією правильною відповіддю. Непарні номери тестів виконують здобувачі освіти, які у списку навчального журналу записані під непарним числом.

Відповідно парні числа виконують здобувачі освіти, які записані у списку навчального журналу під парним числом.

1. Позначте рядок, у якому всі слова – абсолютні синоніми

А любий – милий, баритися – гаятися, рішучий – незламний, дорога – шлях

Б азбука – абетка, визначення – дефініція, обрис – контур, іспит – екзамен

В мовознавство – лінгвістика, скрізь – усюди, їсти – уминати, вітрило – парус

Г відтінок – нюанс, всесвіт – космос, палець – перст, сміятися – реготати

Д площа – майдан, хотіти – бажати, зрозуміти – второпати, обрій – небокрай

2. Виберіть рядок, у якому всі слова є синонімами до слова дорога

А автострада, магістраль, бруківка, стежка, узвіз

Б путь, артерія, узвіз, доступ, смуга

В путівець, подорож, вулиця, провулок, серпантин

Г їдня, мандрівка, об'їзд, слід, асфальт

Д шлях, гостинець, тракт, траса, шосе

3. Позначте синонім до слова шпарко

А жарко

Б лячно

В швидко

Г похапцем

Д вправно

4. Знайдіть рядок з несинонімічною парою слів

А пильний – начальний

Б завізно – людно

В шкіц – ескіз

Г в'юнкий – звивистий

Д бузько – чапля

5. Позначте рядок, що містить слово, яке логічно завершує речення

Я бачу, що Павло дедалі більше...

А бубнявіє

Б щетиниться

В бринить

Г розперізується

Д кублиться

6. Позначте синонім до слова розпука

А халепа

Б крах

В страждання

Г відчай

Д фіаско

7. Позначте рядок з несинонімічною парою слів

А шпальта – колонка

Б поглум – покруч

В наріжний – найважливіший

Г підпрягатися – долучатися

Д пролонгувати – продовжувати

8. Усі слова є синонімами в рядку(ах)

А горизонт, обрій, крайнебо, видноколо, небозвід

Б йти, шкандибати, плентатись, поспішати, тягтися

В вродливий, симпатичний, ошатний, красивий, гарний

9. Допущено стилістичні помилки в реченні(ях)

А У травні ми будемо здавати екзамени.

Б Курси проходять у першому учбовому корпусі.

В Церква виблискує своїми банями.

10. Установіть відповідність між словами-синонімами

1 відтінок

А двірець

2 сковорода

Б нюанс

3 галузь

В бігун

4 полюс

Г пательня

5 горизонт

Д царина

Е поземник

11. Установіть відповідність між синонімами

1 посаг

А світлина

2 фотографія

Б глечик

3 вбрання

В горнятко

4 філіжанка

Г придане

Д стрій

12 Синонімічним є ряд слів

А автострада, траса, шосе, шасі, магістраль

Б мужній, безстрашний, хоробрий, сміливий, відчайдушний

В відстоювати, обороняти, боронити, пересилювати, захищати

Г заплаканий, сумний, замріяний, опечалений, невеселий

Д повсякчас, повік-віки, завжди, постійно, невгамовно

13. Доберіть синоніми до поданих слів.

Слово	Синонім
1 засновувати	А видавати
2 співвідноситися	Б відповідати

3 таланити	В організувати
4 публікувати	Г практикувати
	Д щастити

14. Синоніми виділено в реченні

А Я знаю вас, я не скажу нікому, що ми давно не *вороги*, а *друзі*.

Б Що *засне*, а що й *розбудиться*, чорний сон віків не збудиться.

В Не *забувайте незабутнє*, воно вже інеєм взялось!

Г По самісінький горизонт насій собі *клопотів* і *гризот*.

Д Чи ж *неповторне* можна *повторити*?

15. Антоніми виділено в реченні

А Навіщо вам мандрівний менестрель, коли живеться *зручно* і *осідло*?

Б У твоєму місті вечір, а вогні такі *холодні* і *безцеремонні*.

В Між нами ніч — *глибока* і *густа* — така коротка, а здається віком.

Г Загляне ніч *буденно* і *казково* у душу, як в розколотий горіх.

Д Тримати *слово* і *удар* тримати — що ще не вмієм ми у *цім житті*?

16. Антоніми виділено в реченні

А Це просто осінь, *осінь* *восени*.

Б Ми ніби і *мудріші*, і *багатші*, але щасливих менше на землі.

В І знову день *печально* і *пророчо* згорає у призахіднім вогні.

Г Час — жорстока *ріка*, та шукатиму *блід*, щоб вернутись *печальною* притчею.

Д На тлінну стеблиночку пам'яті нанизано *вічність* і *миль*.

17. Доберіть антоніми до поданих слів.

Слово	Антонім
1 багатий	А убогий
2 безвусий	Б упертий
3 бадьорий	В мовчазний
4 балакливий	Г літній
	Д зморений

18. Доберіть антоніми до поданих слів.

Слово	Антонім
1 як-небудь	А нишком
2 явно	Б підступно

3 щиро	В природно
4 штучно	Г старанно
	Д поспіхом

19. Знайдіть прислів'я, у якому вжито антоніми:

- А) Сонце блищить, а мороз тріщить.
- Б) Грудень рік кінчає, а зиму починає.
- В) Де ластівка не літає, а в квітні додому прилітає.
- Г) Зробив діло, гуляй сміло.
- Д) Повзком, де низько, тишком, де слизько.

20. Виберіть рядок, у якому всі слова є синонімами до слова «дорога»;

- А) стежка, вулиця, бруківка, смуга, спуск;
- Б) провулок, путь, серпантин, об'їзд, артерія;
- В) трек, узвіз, магістраль, проспект, колія;
- Г) доріжка, бульвар, траса, путівець, асфальт;
- Д) шлях, гостинець, тракт, шосе, автострада.

21. У якому рядку фразеологізми є антонімами?

- А) як чорна хмара — як водою облитий;
- Б) як на голках — як стріла;
- В) гріти чуба — ганяти собак;
- Г) як на гарячому вугіллі — як у воді намочений;
- Д) співати дифірамби — співати хвалу.

22. Вкажіть рядок, у якому всі антоніми підібрані правильно:

- а) старий зошит – молодий зошит, важко працювати – легко працювати, працювати вранці – працювати ввечері;
- б) тиха погода – вітряна погода, глибока річка – мілка річка, щира людина – лицемірна людина;
- в) глибока думка – мілка думка, черства людина – чуйна людина; старий дуб – новий дуб.

23. Укажіть рядок, у якому всі слова є синонімами слова старанний:

- А Ретельний, дбайливий, сумлінний, пильний;
- Б поважний, серйозний, солідний, статечний;
- В лагідний, тихий, смирний, сумирний;
- Г запопадливий, добросовісний, працювитий, уважний.

24. Укажіть рядок, у якому всі антонімічні пари дібрано правильно:

- А Сухий — мокрий, знайти — загубити, тямовитий — розумний;
- Б гіркий — солодкий, балакучий — мовчазний, старанний — недбалый;
- В боязливий — безстрашний, сумний — здоровий, замерзлий — розталый;
- Г заснути — прокинутись, добро — підлість, відкрити — закрити